

Beata Kossakowska

Porozmawiajmy o ocenianiu kompetencji kluczowych

Z lekkim onieśmieleniem przystąpiłam do pisania tego artykułu, bo zagadnienie kompetencji kluczowych jest rozległe i bogato analizowane. Na łamach publikatorów dotyczących edukacji toczą się dysputy, jak je definiować, jak interpretować, jak kształtować. A już jak oceniać? Ho, ho!

Postanowiłam zatem odnieść się do oceniania „tylko” jednej z nich – umiejętności uczenia się. Wprawdzie wszystkie kompetencje kluczowe uważane są za jednakowo ważne, ale umiejętność uczenia się sprzyja szczególnie rozwojowi wszelkich innych działań kształceniowych. We wszystkich przypadkach wymaga ona znajomości i rozumienia własnych preferowanych strategii uczenia się, silnych i słabych stron, a także zdolności poszukiwania możliwości kształcenia i szkolenia się oraz dostępnej pomocy lub wsparcia.

Jest zasadniczy powód, który skłonił mnie do wyboru tej kompetencji. W moim przekonaniu jest to najślabszy element polskiej szkoły, jej strata w stosunku do efektywniejszych sposobów edukowania.

Zachęcam Cię Czytelniku do dyskusji w tej sprawie. Od razu uprzedzam, że moje opinie będą krążyły wokół filozofii oceniania kształtującego – ta jest mi od lat bliska, stałam się jej niewolnikiem i orędownikiem. Idź tropem moich pytań, spróbuj potraktować je osobiście. Jeśli w jakiejś kwestii zgadzasz się z moją opinią – dopełnij ją własnymi argumentami i przykładami dydaktycznymi. Jeśli się nie zgadzasz – znajdź kontrargumenty. To co, zaczynamy?

1. Po co, dlaczego oceniać kompetencje kluczowe?

W tym samym celu co wszystkie inne umiejętności zapisane w podstawie programowej. Dlatego najlepszą odpowiedzią są dla mnie cele

wewnątrzszkolnego oceniania zawarte w rozporządzeniu MEN o ocenianiu (z 7 kwietnia 2007 roku):

- aby informować ucznia o poziomie jego osiągnięć oraz o postępach w tym zakresie,
- aby udzielać uczniowi pomocy w samodzielnym planowaniu swojego rozwoju,
- aby motywować ucznia do dalszych postępów,
- aby dostarczać rodzicom i nauczycielom informacji o postępach, trudnościach oraz szczególnych zdolnościach ucznia,
- aby umożliwić nauczycielom doskonalenie organizacji i metod pracy z uczniami.

Może są gdzieś lepiej sformułowane, bardziej pogłębione, ale czy warto wyważać otwarte drzwi – powyższe zapisy konkretnie i kompleksowo dają odpowiedź na „po co?”.

A dlaczego tak ważne jest ocenianie kształtujące umiejętności uczenia się?

Szkola myśląca o dobrym przygotowaniu dziecka do życia w XXI wieku powinna kłaść duży nacisk na kształtowanie tej kompetencji, jako tej, która pozwoli na stały rozwój przez całe życie. Edukacja sprzyjająca rozwojowi powinna opierać się na współpracy, a nie rywalizacji między dziećmi. Szkoła, w której nauczyciele stawiają stopnie uczniom (m.in. polska szkoła) kształtuje środowisko rywalizacyjne. Wszak uczeń jest określany jako „dobry” lub „zły” ze względu na to, jakie stopnie otrzymuje. Rankingi wewnątrzklasowe i międzyklasowe są tworzone w oparciu o średnią ocen wyrażonych stopniami. Podczas wywiadówek nauczyciele wymieniają uczniów, którzy uzyskali najwyższą średnią, i ci uczniowie otrzymują też świadectwa z paskiem i inne wyróżnienia – oczywiście jeśli zachowują się odpowiednio, co też jest wyrażane oceną. Tworzymy naszym uczniom takie środowisko edukacyjne i nie zdajemy sobie sprawy, że to właśnie może być przyczyną ich niepowodzeń czy też osiągnięć nieadekwatnych do możliwości¹.

¹ Jurewicz A. *Kilka uwag na temat uczenia się*. Artykuł wstępny z pakietu scenariuszy projektów edukacyjnych w projekcie „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”.

Warto oceniać kształtująco po to, aby tworzyć w szkole środowisko sprzyjające uczeniu się i nabywaniu umiejętności uczenia się.

2. Co oceniać?

Jeśli oceniamy kompetencje kluczowe, zawsze widzimy łącznie: określoną wiedzę, umiejętności i postawy. Jeśli szukamy pół oceny – rodzi się podział na produkt i proces. Do oceniającego należy wybór akcentów. Polska szkoła skoncentrowana jest na ocenianiu wiedzy na podstawie uzyskiwanych wyników. Czy to aby nie półprodukt? A co z ocenianiem procesu, czy rozmawiamy o tym w pokoju nauczycielskim?

Przyjrzyjmy się bliżej wybranej kompetencji uczenia się. Zgodnie z dokumentami europejskimi rozumiemy ją jako:

- zdolność do konsekwentnego i wytrwałego uczenia się,
- umiejętność organizowania własnego procesu uczenia się, w tym poprzez efektywne zarządzanie czasem i informacjami, zarówno indywidualnie, jak i w grupach,
- świadomość własnego procesu uczenia się i potrzeb w tym zakresie,
- identyfikowanie dostępnych możliwości oraz zdolność pokonywania przeszkód w celu osiągnięcia powodzenia w uczeniu się,
- nabywanie, przetwarzanie i przyswajanie nowej wiedzy i umiejętności, a także poszukiwanie i korzystanie ze wskazówek.

Kiedy człowiek się uczy, nieustannie podejmuje decyzje typu: czego i w jakiej kolejności uczyć się, jak wyłapać błędy i luki, co uznać za najważniejsze i jak te najistotniejsze fragmenty wyróżnić z całości materiału. Obecnie większość decyzji podejmuje w szkole nauczyciel, przekazuje je uczniowi, a więc uczeń uczy się pod dyktando. Trafne podejmowanie decyzji to umiejętność, którą młody człowiek powinien opanować, by w efekcie odciążyć nauczyciela z odpowiedzialności za swoją edukację. A więc należy dążyć do tego, by uczeń posiadał umiejętność planowania, organizowania, kontrolowania przebiegu i rezultatów oraz doskonalenia własnego uczenia się. Czyli świadomego i planowego uczenia się².

Rozwijaniu kompetencji uczenia się sprzyjają projekty edukacyjne. Mamy tu i produkt,

i proces. Występuje: planowanie, organizowanie, zbieranie informacji, działanie indywidualne i zespołowe, refleksja na temat własnego uczenia się. Dlatego większość przykładów zaczerpnęłam ze scenariuszy opracowanych na potrzeby projektu „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”, realizowanego przez Federację Inicjatyw Oświatowych z partnerami (www.malaszkoła.pl), w którym mam przyjemność uczestniczyć. Jego ideą jest właśnie realizacja projektów uczniowskich na dwóch obszarach tematycznych: matematyczno-przyrodniczym i społeczno-obywatelskim. Prowadzone są one w małych szkołach podstawowych, w grupach różnowiekowych, na zajęciach pozalekcyjnych³.

Aby wiedzieć, co oceniać, uczeń musi mieć punkt odniesienia. We wspomnianych projektach są to kryteria oceny formułowane zgodnie z zasadami:

- jasno opisane szczegółowe obszary wiedzy, umiejętności i postaw w języku zrozumiałym dla ucznia,
- zawsze w kontekście określonej sytuacji dydaktycznej,
- koniecznie przedstawione uprzednio, uzgodnione z uczniami tak, abyśmy wszyscy – nauczyciel i uczniowie – rozumieli je w jednolity sposób.

Przykład 1 – autor: Mariusz Zasadiński

W scenariuszu dotyczącym różnych zjawisk świetlnych dzieci budowały indywidualnie kalejdoskopy. Oczywiście najpierw oglądały gotowe przyrządy, potem zbierały informacje, jak działają i są zbudowane, przygotowywały potrzebne narzędzia i materiały. Ale od początku znały kryteria oceny produktów – kalejdoskopów, które miały wykonać:

- działa poprawnie,
- jest ekologiczny – do wykonania użyto materiałów z odpadów,
- jest pomalowany kolorami tęczy,
- jest trwały – poszczególne elementy trzymają się całości.

Przykład 2 – autorki: Urszula Ptasieńska, Ilona Szczęch

W ramach zajęć, których celem było poznanie zasad bezpiecznego korzystania z urządzeń do-

² Furmanek W. *Kompetencje kluczowe. Przegląd problematyki. Kompetencje kluczowe kategorię pedagogiki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2007.

³ Szerzej na temat rozwijania kompetencji kluczowych w projekcie „Z Małej Szkoły w Wielki Świat” pisze Elżbieta Tołwińska-Królikowska w rozdziale „Dobra praktyka”.

mowych, uczniowie w zespołach mieli za zadanie przygotować „żywą rzeźbę”, przedstawiającą wybrane urządzenie techniczne. Ustalono, po czym wszyscy poznają, że rzeźba jest OK:

- ma etykietę z nazwą i przeznaczeniem urządzenia,
- tworzą ją wszyscy członkowie grupy,
- działa, tzn. po „włączeniu” wykonuje zaplanowaną pracę,
- wydaje podczas pracy charakterystyczne dźwięki.

Ten przykład pokazuje wprowadzenie kryteria oceny produktu, ale powstającego jedynie w ramach współpracy zespołu. W tym kontekście określa wskaźniki dobrej współpracy.

Przykład 3 – autorka: Bogusława Malinowska-Rutkowska

Dzieci klas młodszych poznawały świat dźwięków. Miały się dowiedzieć między innymi, jakie dźwięki wydaje nasze ciało i nauczyć się je nazywać. Pani obiecała im, że:

- każdy nauczy się „zagrać” przynajmniej pięć dźwięków,
- będzie umiał nazwać także minimum pięć.

To kryteria z zakresu wiedzy i umiejętności, gdzie satysfakcjonujący wymiar został określony ilościowo. Daje to dzieciom motywację do działania, a właściwy poziom (tu: pięć) zakłada wiarę w ich możliwości.

Sumując: można oceniać tylko to, co wynika z celów zajęć. Cele i kryteria przedstawiać w języku zrozumiałym dla ucznia; uzgodnić je z uczniami tak, aby rozumieli je jednoznacznie, wiedzieli, czego się w trakcie zajęć nauczą. Kryteria oceniania (w angielskiej terminologii oceniania kształtującego nazywane WILF – *what I am looking for*), czyli na co będziemy zwracać uwagę przy ocenie wykonanej pracy uczniowskiej, powinny być na tyle czytelne, aby uczeń sam mógł rozemnać, czy już zrealizował zakładane cele, zdobył założone umiejętności. Jak pokazują powyższe przykłady kryteriów – nie powinno być ich za dużo (2-5); mogą być jakościowe, ilościowe i mieszane. Mogą dotyczyć produktu i procesu. Niestety, nie da się ich ustalić raz na zawsze, muszą być opracowane dla każdego zadania indywidualnie, wtopione w kontekst określonej sytuacji dydaktycznej. Tu leży ich trudność, którą z perspektywy ucznia śmiem nazywać zaletą.

3. Kto ocenia kompetencje kluczowe uczniów?

Najważniejsze, aby uczeń oceniał je sam (samoocena) – przecież to jemu informacja jest najpotrzebniejsza do prawidłowego rozwoju. Jeśli będzie z niej umiejętnie korzystał – zrobi postępy, uniknie popełniania stale tych samych błędów.

Ważne, gdy uczeń ocenia kompetencje kolegi (ocena koleżeńska) – o ile prostsze jest przyjmowanie trudnych informacji od kolegi, który musiał zmierzyć się z podobnym zadaniem, pokonać analogiczne ograniczenia, napotkać te same trudności. Może jego przekaz nie jest tak precyzyjny, jak nauczyciela – ale czy przez to mniej wiarygodny?

W obydwu powyższych sytuacjach ważny jest nauczyciel – on uzupełni informację konkretnymi przykładami, wskazówkami do dalszej pracy, wytyczy nowe kierunki, zmotywuje.

Konkretna i odpowiednio umiejscowiona w czasie informacja zwrotna odgrywa bardzo ważną rolę w ocenianiu kształtującym. Dobra informacja zwrotna jest dopasowana do kryteriów dotyczących spodziewanych wyników uczenia się, co sprawia, że proces ten jest bardziej przejrzysty i modeluje umiejętności uczniów związane z kompetencją uczenia się. Nauczyciele natomiast, udzielając informacji zwrotnej, zwracają większą uwagę na to, co uczniowie robią i czego nie rozumieją – pozwala to dostosować strategię nauczania do ich potrzeb. Zatem doskonalenie przez nauczyciela umiejętności udzielania informacji zwrotnej oraz uczenie tego uczniów to jedno z jego ważniejszych zadań. Warto wiedzieć, że pełna informacja zwrotna uwzględnia cztery poniższe elementy przekazane we wskazanej kolejności (ważne!):

- wyszczególnienie i docenienie dobrych elementów w pracy ucznia,
- odnotowanie tego, co wymaga poprawienia lub dodatkowej pracy ze strony ucznia,
- wskazówki, w jaki sposób uczeń powinien poprawić konkretną pracę,
- wskazówki, w jakim kierunku uczeń powinien pracować dalej.

Poniżej przykładowe narzędzia: samooceny i oceny koleżeńskiej z moich zasobów. Dają one tylko częściową informację dotyczącą dwóch pierwszych elementów. Wnioski, jak poprawić pracę ocenioną niesatysfakcjonująco i jakie kierunki rozwoju wytyczać uczniowi, powinny być przedmiotem dalszych działań nauczyciela i ucznia.

Kryteria samooceny udziału w pracy grupowej	1	2	3	4	5	6
W jakim stopniu byłam/byłem zaangażowana/y w realizację zadania?						
Czy moje zadania wykonałam/em najlepiej jak umiałam/em?						
Czy gdy potrzebowałam/em pomocy, poprosiłam/em o nią?						
Czy słuchałam/em argumentów innych?						
Czy pomagałam/em innym członkom grupy, kiedy tego potrzebowali?						

1 – małe nasilenie cechy

6 – duże nasilenie cechy

Karta oceny prezentacji przez odbiorców	
KRYTERIA OCENY	OCENA (1-6)
Prezentacja miała wyraźne wprowadzenie, rozwinięcie i zakończenie	
Zmieściła się w wyznaczonym czasie	
Wszyscy członkowie grupy byli zaangażowani w prezentację	
Język prezentacji był dla ciebie zrozumiały	
Wykorzystanie rzutnika lub innych pomocy wspomagało prezentację	
Prezentacja skupiała twoją uwagę i wywoływała zainteresowanie	

Sumując, przytoczę wypowiedź Klemensa Stróżyńskiego: *Nauczenie uczniów samooceny jest – do takiego wniosku doszedłem całkiem niedawno – jednym z najważniejszych zadań szkoły. Zapewne ważniejszym niż wykształcenie potrzebnych umiejętności, na pewno istotniejszym niż przekazanie odpowiedniej porcji wiedzy. Umiejętności szkolne nie zawsze są potrzebne w dorosłym życiu, a wiedza zawsze ulega dezaktualizacji. Kompetencja samooceny jest stosunkowo odporna na upływ czasu, poza tym jest niesłychanie przydatna. (...) Paradoksem jest, że tyle uwagi poświęca się ocenianiu w szkole, pomijając w istocie sprawę kształtowania u uczniów kompetencji samooceny. Wysoka jakość oceniania szkolnego dotyczy tylko szkoły. Jej znaczenie ze społecznego punktu widzenia jest niewielkie. Status ucznia podobny jest do statusu panny na wydaniu lub dziewczycy. Jest to status czasowy, celem jest, żeby przestać być uczniem, panną na wydaniu, dziewczycą, żeby stać się pracownikiem, żoną, matką⁴.*

⁴ Stróżyński K. *Samoocena – kompetencja kluczowa*, Edukacja i Dialog, styczeń 2006.

⁵ Na podstawie: *Ocenianie kształtujące. Doskonalenie kształcenia w szkole średniej*, Wydawnictwo CODN, Warszawa 2006.

⁶ Malinowska-Rutkowska B. *Słuchanie świata – co dźwięczy i kwiczy w naszej okolicy?* Scenariusz dla klas I-III w projekcie „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”.

4. W jaki sposób oceniać kompetencje kluczowe?

W zasadzie wszystko, co łączy się z informacją zwrotną, kieruje nas w stronę odpowiedzi – jak to robić?

Zebrano dobre praktyki dotyczące przekazywania informacji zwrotnej w innych krajach. Polecam niektóre z nich⁵:

- informacja zwrotna często jest przekazywana ustnie przez nauczyciela, ale i przez kolegów,
- IZ w formie pisemnej nie jest „uzupełnieniem” stopnia szkolnego, a recenzją pokazującą walory pracy i wskazówki do jej udoskonalenia,
- IZ pojawia się także jako komentarz do wstępnej wersji pracy tak, aby uczniowie mogli dokonać korekty,
- nauczyciele z Nowej Zelandii stwierdzili, że często najlepszą informacją zwrotną jest ta udzielana spontanicznie, liczy się tu czas reakcji,
- w pracach domowych wykorzystywana była często poczta elektroniczna – e-mail z informacją zwrotną,
- nauczyciele podkreślali też, że w miejsce bezpośredniej informacji zwrotnej stosują często zachętę do samodzielnego poszukiwania w podręcznikach, Internecie lub analizie wzorcowych prac kolegów.

Ja szczególnie zachęcam do częstego stosowania oceny koleżeńskiej i samooceny. Polecam proste techniki, które temu służą: światła drogowe, głosowanie, zajmij stanowisko, rundka bez przymusu, lubię/nie lubię, kupuję..., zabieram ze sobą... itp.

Przykład 4 – autorka: Bogusława Malinowska-Rutkowska⁶

Pamiętacie kryteria z zakresu poznawania świata dźwięków z przykładu 3:

- każdy nauczył się „zagrać” przynajmniej pięć dźwięków,
- będzie umiał nazwać także minimum pięć.

Formuła ich oceny (samooceny) proponowana jest w scenariuszu następująco:

Umieść na tablicy korkowej plakat NASZE OSIĄGNIĘCIA z zamieszczonymi symbolami (dłonie – symbol grania/klaskania i usta – symbol nazywania).

NASZE OSIĄGNIĘCIA

Lp.	Imię i nazwisko ucznia	Klaszczące dłonie (rysunek symboliczny)	Usta (rysunek symboliczny)
1.	Ania Kowalska		
2.	Marysia Nowak		
3.	Tomek Mazur		
4.	Krzyś Skrzypek		
5.		

Każdy uczeń dostanie metki. Poproś, aby uczniowie się skupili i policzyli w myśli:

- ile dźwięków umiem zagrać? – każdy indywidualnie policzy dźwięki, które umie zagrać, a następnie odliczy taką liczbę metek, ile dźwięków wybrał,
- ile dźwięków umiem nazwać? – uczeń policzy nazwy, które umie wskazać, a następnie odliczy taką liczbę metek, ile nazw wybrał.

Następnie każdy podejdzie do tablicy korkowej i pod symbolami przywiesi odpowiednią liczbę metek – ilustrację swoich dotychczasowych osiągnięć. To samookreślenie będzie towarzyszyć dzieciom podczas kolejnych spotkań – będą mogły obserwować swój przyrost wiedzy. Będzie to ich motywować, aby nauczyły się więcej.

Wyraż swoją ocenę dotyczącą zaangażowania się uczniów w realizację zadań, liczby wygrywanych i nazywanych dźwięków. Zapowiedz, że na następnym spotkaniu poszukacie innych źródeł dźwięku⁷.

Nie zawsze oczekujemy, że informacja zwrotna będzie pełna (czteroelementowa). Powinniśmy stopniowo wdrażać do niej uczniów – na początek warto się skupić na identyfikowaniu i docenianiu dobrych elementów w pracy kolegów czy pracy własnej.

Samoocena jest szczególnie bezpieczna i użyteczna dla uczniów, bo pozwala odpowiedzieć na pytania:

- co już umiem?
- nad czym muszę popracować?
- co powinienem zmienić w swoim sposobie uczenia się?

- jakie powinienem podjąć postanowienia na przyszłość?

Poniżej przykład narzędzia do takiej autorefleksji. Jest dość uniwersalny – może być dostosowany, uzupełniony o cechy konkretnego produktu, wskaźniki procesu.

Karta refleksji po realizacji bloku zajęć/zagadnienia	
Zagadnienie/moduł	
Data	
1. Pomyśl o wszystkich przedsięwzięciach i pracach, które wykonałaś/eś w ramach bloku zajęć:

Co z rzeczy, których się nauczyłaś/eś, jest według ciebie najważniejsze?

Chciałabyś/lbyś wiedzieć o tym więcej?

2. Co było najniezwyklejsze spośród rzeczy, których się nauczyłaś/łaś?

Dlaczego?

3. Czego masz nadzieję nauczyć się w kolejnym bloku zajęć?

5. Kiedy oceniać kompetencje kluczowe?

Kształtująco, kiedy się tylko da:

- na każdych zajęciach, przy zastosowaniu informacji zwrotnej przekazywanej ustnie lub za pomocą ustalonej symboliki (np. światła, tabele ilościowe, gesty), z wykorzystaniem elementów samooceny i oceny koleżeńskiej.

I znowu przykłady ze scenariuszy w ramach projektu „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”.

Przykład 5 – autorka: Aleksandra Małodobra

Dzieci na zajęciach projektowały ekologiczne mundurki. Określono następujące kryteria oceny. Mundurek musi:

⁷ Więcej prostych metod oceny można znaleźć w książce amerykańskiego pedagoga Merilla Harmina „Duch klasy” wydanej przez CEO.

- zawierać element charakterystyczny dodany przez autora,
- być bez rękawów,
- sięgać do połowy uda.

Po wykonaniu projektów dzieci proszone były, o uważne przyjrzenie się mundurkom i sprawdzenie, czy wszystkie spełniają powyższe kryteria. Następnie oceniały mundurki swoich kolegów, przyklejając kolorowe karteczki (3 kolory) z oceną (oceny: ZIELONY – wspaniały, NIEBIESKI – dobry, CZERWONY – czegoś tu brakuje)⁸.

Potem, w trakcie koleżeńskiej rozmowy, otrzymywały informację zwrotną, jakie elementy nie wystąpiły w określonym projekcie i jak warto je uzupełnić.

Przykład 6 – autor: Andrzej W. Biderman

Po wyprawie po zioła dzieci selekcjonowały je i przygotowywały do suszenia. Na koniec zajęć propozycja ciekawej oceny koleżeńskiej. Zakończ zajęcia telefonem podziękowań. Ustawcie się wszyscy w kręgu. Poproś, aby każdy się zastanowił, w czym pomógł mu na zajęciach uczeń z prawej strony, za co chciałby mu podziękować. Powiedz, że zawsze taki element można znaleźć. Przekaż uczniowi z twojej prawej strony na ucho podziękowanie, np. Dziękuję ci, że: byłeś dziś tak aktywny w pracy; zaangażowałeś innych do pracy; byłeś taki precyzyjny w przygotowaniu listew itp. Każdy przekazuje tylko jedno podziękowanie!

Po pełnym obiegu telefonu dziękujemy sobie chórem za wykonaną pracę i umawiamy się na wspólną wyprawę⁹.

- Po określonej partii materiału, dziale, po tygodniu, miesiącu stosujemy ocenę pisemną. Odwołujemy się wówczas do ściśle zaplanowanych elementów pracy z uczniami, określonych wcześniej umiejętności do opanowania. Można je ująć w proste formularze uwzględniające różne funkcje oceniania. Takie przykłady powstały w trakcie moich wspólnych działań z doradcami metodycznymi na seminarium „Ocenianie kształtujące”.

Przykład 6 – autorka: Urszula Augustyniak – doradca metodyczny miasta Pruszków

Pokazuje, jak nieskomplikowanie zostały opi-

sane umiejętności pierwszoklasistów. Zastosowana symbolika jest przyjazna dla uczniów, a karta uwzględnia udział rodziców w procesie bieżącej oceny.

TYGODNIOWA KARTA SAMOOCENY UCZNIĄ klasa I

Temat tygodnia: Jaki piękny jest świat wokół nas

Data: 06.06-10.06.2011

poniedziałek	
<i>Poznaj tajemnice pogody. Wymieniam składniki pogody. Układam zdania na temat pogody. Określam cechy wiosennej pogody. Rozwiązuję zadania tekstowe.</i>	○○
wtorek	
<i>Niedziela z rodziną. Wymieniam kolejne dni tygodnia. Planuję sposoby spędzania niedzieli.</i>	○○
środa	
<i>Wycieczka do teatru na przedstawienie „Jaś i Małgosia” Umiem zachować się w miejscach publicznych. Znam różne techniki teatru dla dzieci.</i>	○○
czwartek	
<i>Co się dzieje na łące? Znam mieszkańców łąki. Wyszukuję informacje o zwierzętach. Wiem, jak się zachować w czasie burzy.</i>	○○
piątek	
<i>Kto biega i hasa po zielonych lasach? Wymieniam zmiany w zachowaniu i wyglądzie zwierząt wiosną. Dodaję i odejmuję w zakresie 20.</i>	○○
PODSUMOWANIE TYGODNIA	
Uwagi nauczyciela	Uwagi rodzica
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Dzieci uzupełniają rysunki buziek zgodnie z poniższymi znaczeniami

☺	☹	⊗
wiem wszystko	wiem częściowo, mam wątpliwości	nie wiem, nie rozumiem

⁸ Małodobra A. *Pracownia krawiecka – szyjemy mundurki ekologiczne na miarę*. Scenariusz dla klas I-III w Projekcie „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”.

⁹ Biderman A. *Skarby ziołowej apteczki*. Scenariusz dla klas IV-VI w projekcie „Z Małej Szkoły w Wielki Świat”.

- Cyklicznie, jeśli dotyczy oceny rozwoju procesu (np. współpracy w grupie). Warto wówczas korzystać z prostych narzędzi, w których odnosimy się do wcześniej ustalonych kryteriów. Stosujemy ją kilkakrotnie, ale zawsze w innym kontekście, na różnych etapach rozwoju tej umiejętności.

Przykład: Karta oceny pracy w grupie

Lp.		TAK	NIE	Komentarz
1.	Czy wszyscy aktywnie uczestniczyli w pracy grupy? Jak sądzisz, dlaczego?			
2.	Czy jesteś zadowolona/y z własnych wyników? Dlaczego?			
3.	Czy efekt zespołowy jest zadowalający? Dlaczego tak sądzisz?			
4.	Czy wszyscy wiedzieli, co mają robić?			
5.	Czy wykorzystałaś/eś wszystkie swoje umiejętności? Które z nich były szczególnie przydatne?			
6.	Czy miałaś/eś trudności podczas wykonywania zadań? Jeśli tak, co zrobiłaś/eś?			
7.	Czy u innych wystąpiły jakieś problemy? Jeśli tak, jak sobie z nimi poradzili?			
8.	Czy chciałbyś coś zmienić w pracy członków zespołu? Jeśli tak, to co?			

- Najważniejsze:
- Można oceniać kompetencje kluczowe, pod warunkiem że się je kształci. Dobrą metodą na ich rozwijanie są uczniowskie projekty edukacyjne, głównie dlatego, że wymagają planowych wspólnych działań uczniów.
 - Oceniać kształtująco, nie pomijając pytań: Co jeszcze można poprawić, udoskonalić w mojej pracy? Co mogę z tym zrobić dalej, więcej? Czyli recenzja, a nie stopień szkolny jako wynik oceniania.
 - Bardzo często zmuszać uczniów do refleksji – zadawać pytania otwarte. Niech odpowiedzą na nie sami, niech oceniają, gdzie są i co przed nimi. Może wystarczy, że zostanie to w ich myślach, czasami zanotują odpowiedzi na kartce, porozmawiają o nich w parach.
 - Uwierzyć, że uczniowie najlepiej wiedzą, w którym są miejscu, pod warunkiem że się im to miejsce dokładnie pokaże i nie będzie ono za daleko.

Najważniejsze – zatrzymać się przy ocenianiu! Nie robić tego, aby zapisać kolejne stopnie w dzienniku, ale z pełną świadomością, że informacji, jak mają się rozwijać, potrzebują moi uczniowie.

Zatrzymaj się, Czytelniku! Proszę – spróbuj jutro zastosować jedną z proponowanych tu metod oceny!

Autorka jest nauczycielem konsultantem w Mazowieckim Samorządowym Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Warszawie

*Jedyny sposób, by odkryć granice możliwości,
to przekroczyć je i sięgnąć po niemożliwe.*

Arthur C. Clarke